

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของนักเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาร้อยละ 53.6 เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 18-19 ปี มีพี่น้องมากกว่า 2 คน ร้อยละ 50.2 ก่อนเข้ามาเรียนที่วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ร้อยละ 88.9 พักอาศัยอยู่กับบิดาและมารดาที่อยู่ด้วยกัน

ภูมิลำเนา ร้อยละ 89.3 เป็นผู้ที่มิภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเทศบาล โดยมีภูมิลำเนาในจังหวัด เชียงราย แพร่ เชียงใหม่ จังหวัดพะเยา ตามลำดับ เผ่าพันธุ์ ร้อยละ 86.2 เป็นชาวไทยพื้นราบ รองลงมาเป็นกะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง และจีนฮ่อ

วุฒิการศึกษาของบิดาและมารดา ร้อยละ 64.3 และ 57.9 มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 บิดาประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ร้อยละ 44.8 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครอบครัว 2 คน ร้อยละ 83.5 มีที่ดินเพื่อทำการเกษตรเป็นของตนเอง มีรายได้ไม่เกิน 2,500 บาทต่อเดือน

การศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.8 สำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนขยายโอกาส ด้วยค่าลำดับเฉลี่ยระหว่าง 2.01-2.75 และผลการศึกษาในปัจจุบันมีค่าลำดับเฉลี่ย 2.75 ขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 25.3 ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ โดยมีความสนใจที่จะเข้ารับการศึกษด้วยตนเอง เพราะเห็นว่าเป็นโครงการศึกษาที่มีทุนการศึกษาและมีที่พักระหว่างเรียน ประกอบกับบิดา มารดาสนับสนุนให้เข้าศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่ รับรู้ข่าวสารการรับสมัครจากการแนะนำของสถานศึกษาเดิม

ความคาดหวังหลังสำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.9 คาดหวังว่าหลังสำเร็จการศึกษาแล้วจะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อาชีพที่มุ่งหวังในอนาคต ร้อยละ 31.4 ประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขาย รองลงมารับราชการ ร้อยละ 28.4 ร้อยละ 24.5 คาดว่าจะประกอบอาชีพเกษตรกร

ความคาดหวังของนักเรียนหลังสำเร็จการศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต

ด้านการศึกษาค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในการศึกษาต่อในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4 โดยมีความคาดหวังจะศึกษาต่อระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.6 สาขาทางด้านพืชศาสตร์ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.7 กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจที่จะศึกษาต่อในระดับสูง โดยได้ให้เหตุผลว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับนั้นแล้วจะทำให้สามารถหางานทำได้ง่ายกว่า ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพ สามารถที่จะประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ และประกอบกับบิดามารดาสนับสนุนให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

สำหรับปัญหาที่คาดว่าจะพบหากได้เข้ารับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นคือ ปัญหาด้านทุน

ด้านการประกอบอาชีพพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในการประกอบอาชีพระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.5 โดยมีความคาดหวังที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมในระดับปานกลาง ทางด้านพืชศาสตร์และไร่นาสวนผสมหรือทฤษฎีใหม่ ค่าเฉลี่ย 3.2 และค่าเฉลี่ย 3 ตามลำดับ ธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขายในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.9 คาดหวังในระดับปานกลางที่จะลงทุนด้วยเงินของตนเองหรือครอบครัวไม่เกิน 1 แสนบาท ในที่ดินของตนเอง กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการประกอบอาชีพมีความมั่นใจในอาชีพเกษตรกรรมและคาดหวังว่าสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้

ปัญหาที่คาดว่าจะประสบเมื่อประกอบอาชีพคือปัญหาด้านทุน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของนักเรียนกับความคาดหวังของนักเรียนหลังสำเร็จการศึกษา

ความคาดหวังของนักเรียนหลังสำเร็จการศึกษาด้านการศึกษาค้นพบว่า จำนวนบุตรในครอบครัวของ คะแนนเฉลี่ยปัจจุบัน อาชีพที่มุ่งหวังในอนาคตและสถานศึกษาในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความคาดหวังของนักเรียนหลังสำเร็จการศึกษาในด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ผู้เข้า
 พันธุ์ อาชีพบิดา จำนวนแรงงานภาคเกษตรในครอบครัว อาชีพที่มุ่งหวังในอนาคตหลังสำเร็จการ
 ศึกษา และสถานศึกษาในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในด้านการประกอบอาชีพหลัง
 สำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปัญหาและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.41 พบปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาด้านสถานที่
 เรียนและสภาพแวดล้อม ด้านสภาพที่พักอาศัย ด้านความเป็นอยู่ สุวีถีการอาหาร ด้านกิจกรรมการ
 เรียนการสอน สาเหตุของปัญหาเกิดจากด้านนักเรียนบางส่วนไม่ตั้งใจเรียน ไม่ปฏิบัติตามกฎ
 ระเบียบ ด้านครูอาจารย์บางท่านมีความรับผิดชอบน้อย ด้านสถานศึกษาและงบประมาณยังไม่
 สมบูรณ์ กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม ซึ่งจะสามารถพัฒนาคนไป
 ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มากยิ่งขึ้น

5.2 การอภิปรายผล

จากการศึกษาความคาดหวังของนักเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต
 จำนวน 261 ราย พบว่า

5.2.1 จากผลการศึกษา พบว่า จำนวนบุตรในครอบครัวของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับ
 ความคาดหวังในด้านการศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือนักเรียนที่มีจำนวนพี่น้อง 1-2 คน มีความคาดหวังด้านการศึกษา
 ต่อในระดับสูงมากกว่านักเรียนที่มีพี่น้องมากกว่า 2 คน (ตารางที่ 29) เนื่องจากครอบครัวที่มีบุตร
 น้อยสามารถแบกรับภาระด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษาได้มากกว่า ครอบครัวที่มีจำนวนบุตรมากซึ่งไม่
 สามารถหาเงินทุนมาสนับสนุนให้บุตรได้ศึกษาต่อได้ทุกคน ดังการศึกษาของ ประยูทธ์ (2531) ที่
 พบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวขนาดเล็กจะมีความคาดหวังในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่มาจาก
 ครอบครัวใหญ่กว่า นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนแรงงานภาคเกษตรในครอบครัวนักเรียนมีความ
 สัมพันธ์กับความคาดหวังในการประกอบอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 50) กล่าวคือ
 นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่จำนวนแรงงานภาคเกษตรน้อย มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพ

สูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรมาก เนื่องจากต้องรับภาระของครอบครัวมากกว่า

5.2.2 จากผลการศึกษา พบว่า คำลำดับเฉลี่ยในปัจจุบันของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการศึกษาศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือนักเรียนที่มีคำลำดับเฉลี่ยปัจจุบันต่ำกว่า 2.83 จะมีความต้องการศึกษาต่อในระดับสูงน้อยกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีลำดับคำลำดับเฉลี่ยปัจจุบันสูงกว่า 2.83 (ตารางที่ 37) ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักเรียนที่มีความตั้งใจศึกษาอาจมีความมุ่งหวังสูงสุดในการประกอบอาชีพในอนาคตสูงกว่านักเรียนที่มีได้ตั้งใจเรียน ดังนั้น การที่จะไปประกอบอาชีพที่ดีในอนาคตได้ต้องอาศัยเป็นผู้มีการศึกษาที่ดีกว่าจึงจะทำให้เข้าสู่ตลาดแรงงานที่ดีได้ ดังที่สุจินต์ (2527) ได้ทำการศึกษาถึงความสนใจในอาชีพของนักเรียน ที่พบว่านักเรียนมีความสนใจแตกต่างกันในด้านการประกอบอาชีพ และสิ่งที่ก่อให้เกิดการตัดสินใจในการกระทำใดๆ อาทิ การเลือกอาชีพ นั้นจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของมนุษย์ ผนวกกับความสนใจบุคลิกภาพ ซึ่งแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป และเมื่อองค์ประกอบที่ตอบสนองความคาดหวังจะมีแรงจูงใจให้เกิดความสนใจ ตลอดจนสามารถส่งผลด้านการตัดสินใจต่อเรื่องดังกล่าวได้ในที่สุด เช่นเดียวกันกับการกล่าวของ พิมประไพ (2539) ที่กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นความรู้สึกนึกคิดและคาดการณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งใดโดยสิ่งนั้น ๆ อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ความรู้สึกนึกคิดหรือคาดการณ์นั้น ๆ จะมีลักษณะเป็นการประเมินค่าโดยมาตรฐานของตนเองเป็นเครื่องวัดการคาดการณ์ของแต่ละบุคคล ทั้งนี้แล้วแต่ภูมิหลัง ประสบการณ์ ความสนใจ และการเห็นคุณค่าความสำเร็จของสิ่งนั้น ๆ ผลการศึกษานี้พบว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนดี มีความคาดหวังในการเรียนต่อในระดับสูงขึ้นมากกว่านักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำกว่า แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความตั้งใจเรียน หรือมีความสนใจในวิชาเกษตรศาสตร์และมืองค์ประกอบทางด้านอาชีพในอนาคตที่ต้องอาศัยความรู้ที่สูงกว่า นักเรียนกลุ่มนี้จึงมีความคาดหวังที่จะเรียนต่อในระดับที่สูงกว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำอาจไม่ชอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมหรืออาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนไม่จูงใจให้สนใจไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม

5.2.3 จากผลการศึกษา พบว่า นักเรียนที่มีความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพในอนาคตแตกต่างกัน จะมีความคาดหวังในด้านการศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนที่คาดหวังว่าในอนาคตจะประกอบอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ และรับราชการ จะมีความต้องการศึกษาต่อในระดับสูงมากกว่ากลุ่มที่คาดหวังจะประกอบอาชีพอื่น (ตา

รางที่ 40) นอกจากนี้พบว่า นักเรียนที่มีความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพในอนาคตแตกต่างกัน จะมีความคาดหวังในด้านการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อีกด้วย กล่าวคือ นักเรียนที่คาดหวังว่าในอนาคตจะประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขาย และเกษตรกรมีความคาดหวังในการประกอบอาชีพมากกว่านักเรียนที่คาดหวังจะประกอบอาชีพอาชีพอื่นหลังสำเร็จการศึกษา (ตารางที่ 55) จากข้อมูลที่ได้ทั้งสองประการนี้ อาจกล่าวได้ว่า นักเรียนที่คาดหวังจะประกอบอาชีพเกษตรกรในอนาคต มีความคาดหวังในด้านการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาในระดับมาก เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีความมั่นใจในอาชีพนี้ และคิดว่าสามารถนำความรู้ที่มีไปพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและเห็นว่าอาชีพเกษตรกรสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองได้

5.2.4 จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษาในปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในด้านการศึกษาต่อหลังสำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนที่กำลังศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะมีความคาดหวังในการศึกษาต่อระดับสูงแตกต่างกัน (ตารางที่ 41) และในขณะเดียวกันพบว่า มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในด้านการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะมีความคาดหวังในด้านการประกอบอาชีพแตกต่างกัน (ตารางที่ 56) ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ในแต่ละสถาบันต่างมีวิธีดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิตแตกต่างกัน ทั้งนี้ในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ 2 ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า แต่ละสถาบันต้องเปิดโอกาสด้านการศึกษา พัฒนากำลังคนระดับกลางให้มีความรู้ด้านเกษตรกรรม พัฒนาและยกระดับการศึกษาของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร และสร้างความพร้อมด้านการจัดการศึกษาในสถาบัน สามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้แก่ครอบครัวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของวิชัย (2537) ที่พบว่าความคาดหวังของนักศึกษาสายอาชีพสังกัดกรมอาชีวศึกษาต่อการทำงานอุตสาหกรรมขึ้นอยู่กับสถาบันการศึกษา และนฤมล (2529) พบว่า ความสามารถทางการศึกษามีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา

5.2.5 จากผลการศึกษา พบว่า เผ่าพันธุ์ของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการประกอบอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนที่มีเผ่าพันธุ์เป็นชาวเขา จะมีความ

คาดหวังในการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาน้อยกว่านักเรียนที่เป็นชาวไทยพื้นราบ (ตารางที่ 46) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความต้องการการยอมรับทางสังคมของนักเรียนชาวเขา โดยอาศัยระบบการศึกษาเข้าช่วย การสำเร็จการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดการยอมรับจากบุคคลทั่วไปได้สูงขึ้น ที่อาจแตกต่างไปจากนักเรียนที่มีได้เป็นชาวไทย ดังเช่นการศึกษาของ เกริกศักดิ์ (2530) ที่พบว่า ความคาดหวังของนักเรียนชาวเขาเกี่ยวกับการยอมรับทางสังคมนั้น จะอาศัยการศึกษา กล่าวคือ นักเรียนชาวเขาเหล่านี้ต้องการจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า เพราะว่าการศึกษานอกจากจะช่วยทำให้ได้รับการยอมรับทางสังคมแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้สามารถประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้กว้างขวางขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามสภาพทางสังคมก็มีอิทธิพลต่อความคาดหวังด้านการศึกษาต่อหรือต่อต้านประกอบอาชีพ ดังการศึกษาของ ประยูทธ์ (2531) ที่พบว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวเมือง มีความคาดหวังต่อการศึกษาสูงกว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ตั้งอยู่ไกลจากตัวเมือง

5.2.6 จากผลการศึกษา พบว่า อาชีพบิดามีความสัมพันธ์กับความคาดหวังด้านการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษายิ่งมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรม จะมีความคาดหวังการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาน้อยกว่านักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพอื่น (ตารางที่ 49.) จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่เข้าเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต ส่วนใหญ่บิดา มารดา มีฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจที่ไม่สูงนัก และบิดามารดาส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมเลี้ยงชีพและครอบครัว เห็นว่าการประกอบอาชีพของครอบครัวไม่ประสบผลสำเร็จ จึงไม่สนใจที่จะเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งผลดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการให้ผู้สำเร็จการศึกษาก่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม และไม่ตรงกับการศึกษาของ ประยูทธ์ (2531) ซึ่งพบว่า เด็กที่บิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีความคาดหวังในการประกอบอาชีพสูงกว่าเด็กที่บิดาประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้การศึกษาของ บุญศิริ (2540) พบว่านักเรียนที่บิดาหรือมารดาประกอบอาชีพและมีเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดีจะเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่านักเรียนที่มีบิดามารดามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการ เพื่อประโยชน์ต่อโครงการปฏิรูปการศึกษา และประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต กล่าวคือ

1. ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน อาทิ สถานที่ศึกษา สถานที่พักอาศัย สวัสดิการ หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่ต้องใช้ในระหว่างการเรียน ทางวิทยาลัยเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสนใจ พร้อมให้การสนับสนุนเพื่อผลักดันให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ

2. นักเรียนในโครงการ ยังมีความพร้อมในการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ควรหาโอกาส รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนเหล่านี้ได้เข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นมากขึ้น ทั้งนี้อาจกำหนดเป็นโควต้าสำหรับนักเรียนที่มีความประพฤติดี ผลการเรียนดี ได้เข้าเรียนต่อในวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือระดับอื่น ๆ ตามความประสงค์ของนักเรียน เพราะการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นของนักเรียนเหล่านี้เป็นการสร้างโอกาส สร้างอนาคต และสามารถสร้างประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าด้านวิชาการ

3. ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีควรมีการจัดการศึกษาด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากเกษตรกรรมตามความพร้อมของสถานศึกษา เพราะนักเรียนส่วนใหญ่มุ่งหวังที่จะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม

4. ในด้านนักเรียนเมื่อมาอยู่หอพักห่างไกลพ่อแม่ทำให้ขาดความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษาที่ดี ควรมีกิจกรรมให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับรุ่นพี่และอาจารย์ที่ปรึกษาให้มากขึ้น ควรมีกฎระเบียบที่เข้มงวด เพิ่มเติมการสอนและวัดผลประเมินผลด้านเจตคติต่ออาชีพให้มากขึ้น

5. มีการจัดทำมาตรฐานการศึกษา

6. มีการประเมินผลโครงการฯและติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการฯ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากเขตภาคเหนือตอนบน

2. มีการประเมินผลโครงการและการติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการ